

formgeschiedtliche methode. Op dit moment zij daarover slechts gezegd dat zowel wat haar grondslagen als wat haar toepassing betreft ook deze methode voorwerp van veel discussie en van nieuw onderzoek is. De oude Formgeschiedtler gingen uit van een „Sitz im Leben”, die naar het woord van Bultmann zowel „Entstehungs-” als „Pflegeort” van de overgeleverde stof was ⁷⁶. Niet alleen werd in de oudste gemeente aan het kerygma de vorm gegeven, waarin we het terugvinden in de evangeliën, maar ook zijn inhoud werd er a.h.w. gecreëerd. Jongeren uit de school van de leerlingen van Bultmann gaan een nieuwe weg en zoeken in plaats van naar een sociologische naar wat E. Jünger noemde een eschatologische „Sitz im Leben” ⁷⁷, om zodoende nog weer achter een bepaald kerygma der gemeente een daaraan ten grondslag liggend kerygma van Jezus te vinden. Waarschijnlijk gaan dit revisionisme en reformisme nog weer te theoretisch en te schematisch te werk, maar het doel dat men voor ogen heeft, is goed. In elk geval is hier alles in beweging en is veel mogelijk. Er laat zich een formgeschiedtliche analyse denken, waardoor iets gebeuren gaat bij Käsemann of bij zijn leerlingen analoog aan wat plaats vond bij Bultmann en zijn school. Begonnen met een „unmessianischer Jesus”, vond Bultmann later bij Jezus impliciet een Christologie en Käsemann hoorden we over Hem spreken als „schon irdisch Herr” ⁷⁸. Hij heeft ons het impliciet aanwezig zijn van een apocalyptiek bij Jezus reeds met verve getekend. Hij heeft daardoor ons er weer beter van bewust gemaakt dat wij bij het lezen van het Nieuwe Testament niet kunnen doen als de man die *à la carte* bestelt ⁷⁹. Wie weet wat in de toekomst ook via de formgeschiedtliche analyse nog gaat gebeuren? Käsemann noch ik zullen er voor in het vuur gaan. *Eppur si muove*.

Maar blijven we aldus binnen de hermeneutische cirkel? Ongetwijfeld. Een niet door existentialistische postulaten omtrent de verhouding van kerygma en geschiedenis belaste formgeschiedtliche analyse beweegt zich daarbinnen, indien zij de vraag stelt of en hoe een woord van Jezus zijn formulering en zijn plaats in het evangelie kreeg vanuit het kerygma der oudste christenheid. Maar indien gekozen moet worden in het dilemma of woorden van Jezus in de evangeliën bron dan wel produkt van het kerygma zijn, dan kies ik voor de gedachte van de bron; weliswaar met behoedzaamheid, omdat de kwestie van vorm en inhoud bepaald niet

⁷⁶ R. Bultmann, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*. Göttingen, Vandenhoeck³ 1957, 8.

⁷⁷ E. Jünger, *Paulus und Jesus*. Tübingen, Mohr 1962, 295 v.

⁷⁸ Käsemann, „Zum Thema . . .”, 272.

⁷⁹ Fuller, a.w., 32.